

Barbara Wieliczko¹

Zakład Finansów Rolnictwa,

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy

Instytut Badawczy, Warszawa

Polityka rolna Chin po 1978 roku

Chinese agricultural policy after 1978

Synopsis. Zmiany w polityce rolnej Chin, które wprowadzono od czasu tzw. wielkiego otwarcia Chin zapoczątkowanego w 1978 r. diametralnie zmieniły uwarunkowania prowadzenia działalności rolniczej. Przekazanie ziemi w indywidualną dzierżawę było pierwszym etapem przemian. Później zlikwidowano opodatkowanie rolnictwa oraz wprowadzono szereg subsydiów. Jednocześnie uzyskanie przez Chiny członkostwa w WTO zwiększyło konkurencję na chińskim rynku i stałe wymusza podnoszenie jakości i produktywności krajowego rolnictwa. Mimo blisko 40 lat reform chińskie rolnictwo nadal boryka się z problemem rozdrobnienia i niskiej produktywności. Dalsze zmiany w sektorze będą dodatkowo utrudnione przez problemy wynikające ze zmian klimatycznych i ograniczonej dostępności zasobów naturalnych. W artykule przedstawiono najważniejsze zmiany w polityce Chin w latach 1978-2013 oraz wskazano na niezbędne dalsze kroki w reformowaniu chińskiego rolnictwa mające na celu zwiększenie jego długookresowej konkurencyjności.

Słowa kluczowe: Chiny, polityka rolna.

Abstract. The changes in agricultural policy introduced since the Chinese great opening launched in 1978 transformed the conditions of conducting agricultural activity. The first step was the transfer of land to individual farmers in the form of a lease. Later, taxation of agriculture was abolished and a number of subsidies were introduced. At the same time, China became a WTO member, which increased the competition on the Chinese market and constantly forced increases in quality and productivity of domestic agriculture. Despite almost 40 years of reform, the country still struggles with low productivity and a structural prevalence of small scale farming. Further changes in the sector will be made even more difficult by problems stemming from climate change and limited access to natural resources. The article presents the key changes in Chinese agricultural policy in the years 1978-2013 and identifies the necessary steps for reforming agriculture aimed at increasing its long-term competitiveness.

Key words: China, agricultural policy.

Wstęp

W roku 1978 rozpoczął się okres reform gospodarki chińskiej zapoczątkowanych przez Deng Xiaopinga. Reformy w rolnictwie należały do pierwszych reform rynkowych wprowadzonych w Chinach. Kolektywne prowadzenie działalności rolniczej było stopniowo eliminowane, a rolnicy w coraz większym stopniu mieli możliwość podejmowania decyzji biznesowych. Głównymi celami polityki rolnej Chin stały się w tym czasie trzy kwestie: 1. Zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i samowystarczalności w przypadku zbóż; 2. Podniesienie dochodów rolniczych; 3. Integracja z rynkami światowymi poprzez liberalizację handlu.

---

¹ dr, e-mail: Barbara.Wieliczko@ierigz.waw.pl

Istotnym punktem w rozwoju rolnictwa i zmian w polityce rolnej było uzyskanie przez Chiny członkostwa w WTO w 2001 roku. Polityka rolna Chin jest ściśle związana z kwestiami dotyczącymi rozwoju obszarów wiejskich. Na początku XXI w. rozpoczęto działania mające na celu ograniczenie różnic w poziomie życia ludności wiejskiej i miejskiej, co było związane także z próbą zwiększenia udziału konsumpcji w kształtowaniu PKB.

Obecnie ważnym elementem polityki rolnej jest zrównoważony rozwój i prowadzenie efektywnej działalności rolniczej w obliczu coraz bardziej ograniczającej się dostępności do zasobów naturalnych wykorzystywanych w rolnictwie. Jednocześnie podejmowane działania mają na celu zwiększenie produktywności i efektywności działalności rolniczej, co oznacza również konieczność inwestycji w infrastrukturę, a także rozwijanie pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich oraz systemu zabezpieczenia społecznego.

Jeśli chodzi o instrumenty polityki rolnej to nastąpiło przejście od wsparcia cenowego stosowanego w pierwszych latach analizowanego okresu do płatności bezpośrednich wprowadzonych w całym Chinach w 2004 roku, zaś przed wejściem do WTO stosowano również subsydia eksportowe na wybrane produkty. Począwszy od lat 90. XX wieku rozwijane są również instytucje otoczenia rolnictwa, takie jak system kontroli bezpieczeństwa żywności oraz doradztwo rolnicze.

Artykuł ma charakter przeglądowy, a jego celem jest prezentacja zmian kierunku i kształtu polityki rolnej, jakie miały miejsce w Chinach od podjęcia reform rynkowych aż do chwili obecnej oraz ogólna ocena wpływu stosowanych instrumentów na zmiany w chińskim rolnictwie, a zwłaszcza na podnoszenie jego efektywności i konkurencyjności. Celem pracy jest ukazanie złożoności i specyfiki reform prowadzonych w chińskim rolnictwie oraz wskazanie interesujących szczegółowych zagadnień, które mogą być cennym uzupełnieniem badań porównawczych prowadzonych w odniesieniu do instrumentów polityki rolnej prowadzonej w Polsce.

Artykuł składa się z dwóch głównych części oraz podsumowania. W pierwszej z nich przedstawiono politykę rolną Chin w okresie 1978-1999, a w drugiej od roku 2000 do chwili obecnej. Natomiast w podsumowaniu, poza ogólną oceną całego badanego okresu, wskazano również na wyzwania stojące obecnie przed chińskim rolnictwem, na które musi odpowiedzieć tamtejsza polityka rolna. Należy przy tym podkreślić, iż zaproponowany podział badanego okresu z 2000 r. jako datą graniczną nie jest jednomyślnie przyjmowany przez badaczy tej problematyki. W niektórych opracowaniach podaje się rok 2001, a w innych 1998 [OECD 2005]. Rok 2000 czy 2001 to data zapoczątkowania rozwoju instrumentów wsparcia bezpośredniego, natomiast rok 1998 wyznaczać ma odejście od stymulowania wzrostu produkcji, jako głównego priorytetu polityki rolnej Chin na rzecz wsparcia wzrostu dochodów rolniczych.

Polityka rolna Chin w latach 1978-1999

Jedną z pierwszych reform po przejściu w 1978 r. władzy przez Deng Xiao-Pinga była likwidacja komun wiejskich i wprowadzenie systemu odpowiedzialności gospodarstw domowych, czyli rolnictwa indywidualnego. Proces wdrażania tego systemu zakończył się dopiero w 1985 roku. Należy jednakże zaznaczyć, iż ziemia, na której gospodarują poszczególni rolnicy nie jest ich własnością. Należy ona do lokalnych wiejskich kolektyw

i jest rolnikom dzierżawiona. W roku 1984 obowiązywała dzierżawa na okres 15 lat, a po upływie tego okresu dzierżawy przyznawano na okres 30 lat, co oznacza, iż pierwsze z nich wygasną w roku 2028. Większość umów na 30 lat zostało zawarta w formie pisemnej. Rolnicy płacą za dzierżawę częścią swoich plonów lub ekwiwalentem pieniężnym tej produkcji.

Istotnym elementem reform dotyczących rolnictwa było również uwolnienie obrotu artykułami rolnymi, który do tej pory był całkowicie zmonopolizowany przez państwo. Nadal jednak państwo pozostało dominującym podmiotem w zakresie obrotu produktami rolnymi.

W 1983 roku wprowadzono reformę podatku rolnego. Do tej pory był to podatek o maksymalnej wysokości wynoszącej 25% zysku z produkcji na podlegających opodatkowaniu gruntach użytkowanych rolniczo, przy czym stawka była określana przez poszczególne prowincje. Po zmianie rolnicy płacili ryczałtową kwotę określoną na podstawie wolumenu zbóż przekazanych państwu. Stopniowo efektywna stopa oprocentowania stała się zróżnicowana regionalnie ze względu na odmienne tempo wzrostu produkcji.

W latach 80. i 90. XX wieku realizowano liczne programy pilotażowe mające na celu poprawę hodowli zwierząt oraz uprawy warzyw. Jednakże obszar działania tych programów był bardzo niewielki. Od początku lat 90. XX w. wspierano duże gospodarstwa rolne. Zwiększanie wielkości gospodarstw odbywa się poprzez przyznawanie im w dzierżawę terenów, które do tej pory uznawane były nieużytkami. Jednak koszty wsparcia były niewspółmierne do wielkości produkcji oraz udziału tych podmiotów w całym sektorze rolnym.

Utworzono również system ubezpieczenia społecznego rolników. Po okresie eksperymentów prowadzonych od połowy lat 80. XX w., w 1992 wprowadzono powszechnie system emerytalny dla ludności wiejskiej. Wprowadzono system w oparciu o powiaty. Opiera się na składkach płaconych przez ubezpieczonego oraz dodatkowych składkach płaconych kolektywnie przez lokalną społeczność, a także na środkach pochodzących z budżetu państwa. Jednakże po 1998 jego rozwój się zatrzymał i nadal większość rolników nie jest nim objęta. Do końca 1997 r. ubezpieczeniem objęto niespełna 75,5 mln rolników [Wang 2005].

W latach 80. odbudowano system wiejskich kooperatyw kredytowych², a w 1996 r. bezpośrednią kontrolę nad nimi przejął chiński bank centralny. W latach 90. kredytów preferencyjnych m.in. dla producentów zbóż i bawełny, walkę z ubóstwem oraz na rozwój obszarów wiejskich udzielał Chiński Bank Rozwoju Rolnictwa.

W 1999 r. zaczęły powstawać tzw. profesjonalne spółdzielnie rolników. Mogły one powstawać już wcześniej, ale dopiero wtedy nastąpiła zmiana w polityce państwa, która skutkowałą wzrostem wsparcia dla takich podmiotów, co przyspieszyło ich powstawanie w kolejnych latach. Natomiast na obszarach najbardziej peryferyjnych i ubogich, na których brakuje instytucji finansowych, rozwinęło się za sprawą organizacji pozarządowych zjawisko mikrofinansowania [Xiang i in.2014].

Poza wsparciem udzielanym rolnikom oferowano również kredyty preferencyjne dla podmiotów, które zajmowały się skupem i przechowaniem produktów rolnych, a w połączeniu z cenami ustalonymi przez państwo miało służyć zwiększeniu produkcji

---

² Kooperatywy te powstawały w latach 50., ale w kolejnych dekadach zostały wchłonięte przez Chiński Bank Rolny.

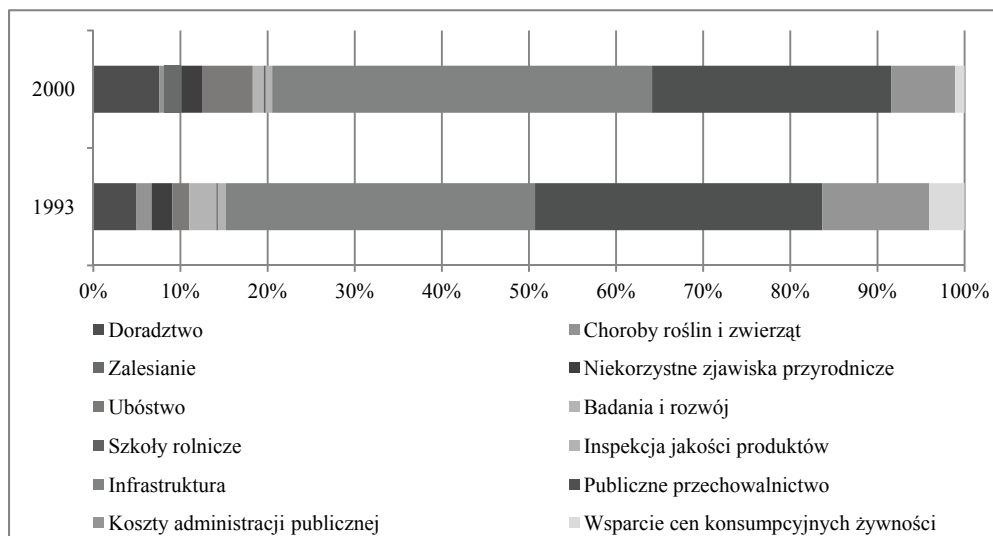
rolnej. Po 2000 r. wsparcie to zostało zlikwidowane w odniesieniu do produktów innych niż zboża.

Należy również wspomnieć o tym, iż od 1999 r. realizowany jest program zalesiania obszarów dotychczas wykorzystywanych rolniczo. Za każde mu (1/15 ha) UR obszarów wrażliwych ekologicznie, które zostaną zalesione rolnik dostawał odpowiednią ilość zbóż. Od 2004 r. ekwiwalent zbożowy został zastąpiony wypłatą gotówki.

W tym okresie stosowano również instrumenty służące wsparciu eksportu, które zostały zlikwidowane wraz z uzyskaniem przez Chiny członkostwa w WTO w roku 2001. Subsydia eksportowe dotyczyły ryżu i kukurydzy.

Od początku lat 90. poziom wsparcia publicznego przeznaczanego na politykę rolną gwałtownie rósł. W okresie 1993-2000 wydatki budżetowe na ten cel wzrosły blisko trzykrotnie. Zmianie uległa również struktura wsparcia (rys. 1).

W omawianym okresie pogłębiało się zróżnicowanie poziomu produktywności chińskiego rolnictwa, której wzrost wiąże się z postępem technicznym [Chen i in. 2008], przy czym przeciętnie w latach 1978-1996 wzrost produktywności wynosił 6,6% [Carter i in. 2003]. Jednocześnie na obszarach wiejskich bardzo silnie rozwijały się inne sektory gospodarki, co pozwalało wchłaniać znaczną część zbędnej w rolnictwie siły roboczej. Sprzyjało to podnoszeniu się dochodów ludności wiejskiej. W okresie 1980-2000 przeciętne dochody mieszkańców wsi wzrosły trzykrotnie, a ich średni roczny wzrost sięgnął 6%. Natomiast udział rolnictwa w dochodach mieszkańców wsi spadł z 66% w 1985 do 48% w 2000 r. [OECD 2005].

Rys. 1. Struktura wydatków na politykę rolną w Chinach w roku 1993 i 2000

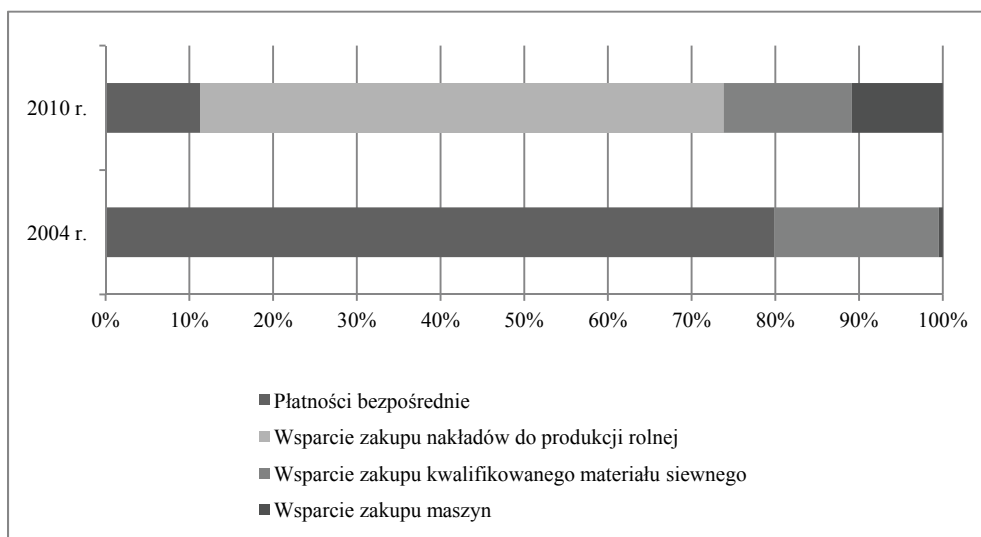
Fig. 1. Structure of agricultural policy expenditure in China in 1993 and 2000

Źródło: OECD 2005.

Polityka rolna Chin od 2000 r.

Liczne zmiany, które nastąpiły po 1999 roku w chińskiej polityce rolnej wiązały się z koniecznością dostosowania jej do wymogów WTO, jednakże po ich wprowadzeniu kluczowymi celami determinującym kierunek reform było dążenie do dalszego wzrostu produkcji oraz do podniesienia dochodów rolników.

Dopiero po 2000 roku dokonano zmian w systemie podatków i opłat dotyczących rolnictwa. Zlikwidowano m.in. opłaty dla władz lokalnych za planowanie, opłaty za edukację wiejską, podatek za ubój zwierząt i podatek rolny. Jednocześnie wprowadzono system subsydiów, obejmujących m.in. wsparcie zakupów maszyn rolniczych, zakupu kwalifikowanego materiału nasiennego, paliwa i nawozów oraz wsparcie dla obszarów produkujących zboża, które znalazły się w trudnej sytuacji finansowej. Skala wzrostu łącznych wydatków na subsydia rolnicze jest ogromna – wydatki te wzrosły z 14,52 mld RMB w 2004 r. do 133,49 mld w 2010 roku [Xu i in. 2011]. W 2011 r. wartość wsparcia bezpośredniego odpowiadała 2,9% wartości wkładu rolnictwa w PKB chińskiej gospodarki [Huang i in. 2013]. Znaczącej zmianie uległa również struktura wsparcia. Wprowadzono nowe kategorie subsydiów: subsydia do kwalifikowanego materiału siewnego, wsparcie zakupu maszyn, płatności bezpośrednie do wybranych produktów oraz wsparcie zakupu innych nakładów produkcyjnych (rys. 2). Ten gwałtowny wzrost wydatków wynikał zarówno z rozszerzenia grupy produktów objętych wsparciem, jak i stałego podnoszenia stawek. Dla przykładu ceny wsparcia w latach 2008-2013 wzrosły dla większości objętych nimi produktów o kilkadziesiąt procent (tab. 1).

Rys. 2. Struktura wsparcia bezpośredniego przyznanego rolnikom w Chinach w roku 2004 i 2010

Fig. 2. Structure of direct support received by farmers in China in 2004 and 2010

Źródło: [Xu i in. 2011].

Tabela 1. Ceny wsparcia dla wybranych produktów rolnych w latach 2004-2013 (USD/t)

Table 1. Support prices for chosen commodities in the years 2004-2013

Rok	Pszenica	Wczesny długi ryż	Późniejszy długi ryż	Krótki ryż	Kukurydza*	Soja	Rzepak	Bawełna
2004		169	174	181				
2005		171	176	183				
2006	181	176	181	189				
2007	189	184	189	197				
2008	222	222	227	236	216	518	633	
2009	255	264	269	278	220	548	542	
2010	266	275	287	310	263-275	561	576	
2011	294	316	331	396	303-309	619	712	3063
2012	323	380	396	444	333-339	729	793	3234
2013	361	426	435	484	358-365	b.d.	823	3290
Wzrost ceny w latach 2008-2013 (%)	63	92	92	105	66-69	b.d.	30	b.d.

Źródło: [Gale 2013].

W pierwszych latach procesu reform wielkość produkcji rolnej systematycznie rosła. Jednak po roku 2000 zaczęła spadać, zwłaszcza jeśli chodzi o produkcję zbóż w prowincjach o najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego. W związku z tym, żeby zahamować spadek produkcji oraz zapewnić jej przyszły wzrost od 2003 r. priorytet polityki rolnej Chin jest produkcja zbóż, która ma zapewnić bezpieczeństwo żywnościowe tego kraju. Podjęte działania obejmują zarówno wsparcie bezpośrednie dla producentów rolnych, jak i wsparcie doradztwa rolniczego oraz badań i rozwoju.

Od 2008 r. wprowadzane są również czasowe zakupy oraz przechowywanie wybranych produktów rolnych. Obejmują one róż, kukurydzę, soję, rzepak, cukier i wieprzowinę.

Wsparcie bezpośrednie otrzymywane przez gospodarstwa rolne – płatności bezpośrednie dotyczące zbóż oraz subsydia odnoszące się do nakładów produkcyjnych – są przyznawane większości podmiotów. Już w 2008 r. ich otrzymywanie deklarowało prawie 84% ankietowanych [Huang i in. 2013].

Wiele programów pilotażowych zapoczątkowanych w latach 80. i 90. XX wieku funkcjonuje do dziś. Jednakże po uzyskaniu członkostwa w WTO wprowadzono nowe programy mające na celu wsparcie specjalizacji produkcji rolnej wybranych regionów. Chodziło również o stworzenie systemów bezpieczeństwa żywności, powiązań między rolnictwem i przetwórstwem rolnym, rozwój infrastruktury oraz systemu doradztwa.

Od 2003 r. rozbudowywany jest również system ubezpieczeń społecznych dotyczący ludności wiejskiej obejmujący nie tylko świadczenia emerytalne, ale i opiekę medyczną. Jednakże nadal niewielka część mieszkańców wsi jest objęta tym systemem. W 2010 r. z emerytur rolniczych korzystało ponad 102 mln osób, z których jedynie 28,6 wpłacało wcześniej składki na indywidualne konto [Chen i in. 2014]. Jednocześnie świadczenie emerytalne gwarantowane przez państwo osobom, które nie zbierały pieniędzy na indywidualnym koncie wynosi 60 RMB miesięcznie, co nie zapewnia utrzymania się świadczeniobiorcy [Gao i in. 2012].

W 2012 r. w wielu prowincjach wyznaczono również dystrykty, które mają służyć jako obszary demonstracyjne eksportu produktów rolnych. W takich dystryktach wspierane jest podnoszenie bezpieczeństwa żywności oraz identyfikacji pochodzenia różnych produktów rolnych.

Rozwój polityki rolnej przyczynia się do wzrostu dochodów rolniczych. Nadal jednak różnice w poziomie przeciętnych dochodów między ludnością rolniczą i miejską są ogromne. W 2010 r. dochód rolniczy stanowił mniej niż 1/3 rozporządzalnego [Ni 2013].

Nadal przed chińską polityką rolną stoi wiele wyzwań dotyczących reform. Kluczowe jednak wydaje się wzmocnienie instytucji zaangażowanych we wdrażanie poszczególnych elementów tej polityki na wszystkich szczeblach. Istotne jest także bardziej skuteczne nadzorowanie i monitorowanie wdrażania polityki rolnej przez poszczególne prowincje. Zróżnicowanie środowiskowo-gospodarcze Chin jest ogromne, dlatego ze zasadne jest zróżnicowanie podejmowanych działań. Jednakże musi być ono oparte na faktycznych potrzebach rozwojowych i specyfice każdego z regionów.

Ważnym kierunkiem dalszych zmian jest także wzmocnienie innych sektorów gospodarki wiejskiej Chin. Działania te należy jednakże realizować wraz z budowaniem całościowego systemu zabezpieczenia socjalnego. Nie będzie możliwe przyspieszenie zmian w strukturze agrarnej, jeśli osoby decydujące się na rezygnację z działalności rolniczej nie będą miały zapewnionego dostępu do innych źródeł dochodów, a w przypadku osiągnięcia wieku emerytalnego, do emerytur zapewniających przynajmniej minimum socjalne.

Podsumowanie

W latach 1978-2013 wartość produkcji rolnej brutto w Chinach wzrosła z 1326,8 do 79932,9 mln RMB, czyli ponad 600 razy [National Bureau of Statistics of China, 2014]. Jak już wspomniano we wstępie kwestia podziału badanego okresu na podokresy w oparciu o zmiany w polityce rolnej jest przedmiotem dyskusji. Wydaje się, że pewne rozstrzygnięcie w tym zakresie oferuje prześledzenie zmian w poziomie wsparcia sektora rolnego w oparciu o wskaźnik PSE szacowany przez OECD (tab. 2). Od 2000 roku poziom wskaźnika PSE (ang. Producer Support Estimate) przyjmuje nieprzerwanie wartości dodatnie. Wyraźnie widać jednak bardzo duże wahania w poziomie wsparcia mierzonego zarówno kwotowo, jak i procentowo. Świadczy to o braku stabilizacji w polityce rolnej Chin. Jednocześnie jest także wyrazem dużej roli instrumentów wsparcia cenowego w polityce rolnej tego państwa. Natomiast analiza zmian w rozwoju chińskiego rolnictwa dokonana przez Lu i innych wskazuje, iż ok. 1985-1986 nastąpił przełom w tempie rozwoju tego sektora. Do tego momentu rozwój był wolny i cechowała go duża zmienność, a od ok 1986 r. tempo rozwoju jest wysokie, a jego zmienność niewielka [Lu i in. 2012].

W 2012 r. procentowy wskaźnik PSE sięgnął 16,8%. Dla porównania w tym samym roku wskaźnik ten wyniósł: 19,7% - UE; 7,9% - USA i 15,1% Rosja. Na tle państw, dla których badany jest ten wskaźnik Chiny prezentują się nadal poniżej średniej [OECD 2014].

Należy podkreślić, iż zarówno w odniesieniu do polityki rolnej, jak i innych obszarów aktywności państwa od początku procesu reform zapoczątkowanych w 1978 r. obowiązują system testowania różnych rozwiązań poprzez wdrażanie ich na niewielkim obszarze i obserwowanie ich efektów. Takie podejście do prowadzenia polityki z jednej strony

umożliwia wdrożenie możliwie najbardziej optymalnych rozwiązań, ale z drugiej strony znacząco opóźnia wprowadzenie jakichkolwiek działań w danym zakresie, co spowalnia tempo przemian.

Tabela 2. Poziom wybranych wskaźników wsparcia chińskiego rolnictwa w okresie 1993-2012

Table 2. Chosen indicators of public support for Chinese agriculture in the period 1993-2012

Rok	PSE (w mln RMB)	TSE (w mln RMB)	% PSE
1993	-134379,0	-96113,9	-13,8
1995	102491,0	143486,5	5,5
1996	21053,2	68685,7	1,0
1998	10865,8	98991,3	0,5
2000	50139,5	150362,0	2,3
2002	178668,5	270657,3	7,4
2004	205497,2	326554,4	6,5
2006	425466,2	552178,5	12,1
2008	148270,9	283482,4	2,9
2010	826089,0	972752,8	15,3
2012	1044617,5	1219884,8	16,8

Źródło: [OECD 2014].

Ważnym problemem w przypadku badania polityki rolnej Chin jest jej zróżnicowanie regionalne. To poszczególne prowincje określają szczegółowe rozwiązania dotyczące poszczególnych instrumentów wsparcia, jak poziom stawek, zakres produktów objętych wsparciem, czy sposób obliczania przysługującej płatności. Prowadzi to nie tylko do trudności w opisie polityki rolnej Chin, ale również do utrudnienia szacunków wpływu tej polityki na zmiany w chińskim rolnictwie

Liczba rolników w Chinach rosła aż do początku lat 90. XX wieku, kiedy wyniosła prawie 350 mln, ale od tamtej pory systematycznie stopniowo maleje. W 2003 r. zatrudnienie w rolnictwie wynosiło 310 mln osób [OECD 2005]. Udział zatrudnionych w rolnictwie w stosunku do ogółu pracujących zmalał niemal o połowę – z 69% w 1980 r. do 35% w 2011 r. [World Bank 2014]. Nadal jednak występuje w rolnictwie tzw. ukryte bezrobocie [Wu 2013]. Jednocześnie udział rolnictwa w PKB nadal jest wysoki w porównaniu z państwami najbardziej rozwiniętymi i wynosi 10%³ [IndexMundi 2014], zaś wartość dodana na jednego pracującego w rolnictwie jest wciąż bardzo niska i wyniosła w 2013 r. 785 dolarów (w cenach stałych z 2005 r.; 224 dolary w 1980) [World Bank 2014].

W związku z tym nadal kluczowym problemem chińskiego rolnictwa jest jego rozdrobnienie i bardzo niewielkie tempo zmian w strukturze agrarnej. Przeciętne gospodarstwo rolne w 2003 r. miało 0,54 ha UR, a pięć lat później 0,6 ha, a obecnie 0,8 ha [World Bank 2014]. Co więcej, reformy doprowadziły do spadku przeciętnej wielkości gospodarstwa, gdyż w 1984 r. średnio miało ono 0,73 ha [Deng i in. 2008]. Jednocześnie, większość gospodarstw składała się z kilku oddalonych od siebie działek, co jest istotnym

³ Warto jednakże zaznaczyć, iż tempo spadku udziału rolnictwa w PKB Chin jest ogromne. Na początku lat 90. XX produkcja tego sektora stanowiła ponad 50% chińskiego PKB [OECD 2005].

utrudnieniem dla prowadzenia efektywnej działalności produkcyjnej i podnoszenia konkurencyjności gospodarstwa. Należy przy tym również pamiętać, iż zasoby ziemi rolniczej są bardzo niewielkie. Jedynie 13,5% obszaru Chin stanowią użytki rolne [OECD 2005], a ze względu na warunki przyrodnicze i postęp urbanizacji [Jiang i in. 2013] nie ma możliwości zwiększenia arealu ziemi będącej do dyspozycji sektora rolnego.

Nie mniej ważnym problemem jest kwestia własności ziemi. Dzierżawcy traktują ziemię, jako formę zabezpieczenia społecznego i nawet podejmując działalność pozarolniczą, nie rezygnują z dalszej dzierżawy. Co więcej, liderzy lokalnych społeczności często samowolnie podejmują decyzję o sprzedaży ziemi deweloperom (dzieje się tak w pobliżu dużych miast), pozbawiając lokalną społeczność możliwości dalszego prowadzenia dotychczasowej działalności. W związku z tym w debacie na temat dalszych zmian w chińskim rolnictwie często podnoszoną kwestią jest nadanie rolnikom własności ziemi, którą użytkują. Wydaje się, że problem ten nie zostanie rozwiązany przed upływem obecnego okresu dzierżaw. Należy się jednakże spodziewać, iż w niektórych obszarach pilotażowo rolnicy otrzymają prawo własności do dzierżawionej do tej pory ziemi.

Dla Chin zrównoważone rolnictwo nadal oznacza rolnictwo, które jest w stanie zapewnić wyżywienie ludności Chin, a nie rolnictwo, które zapewnia równowagę celów społecznych, ekonomicznych i środowiskowych. Jest to tym bardziej ważny problem, iż kwestia dbałości o środowisko naturalne była przez wiele lat zaniedbywana, a stan środowiska jest pod wieloma względami bardzo zły.

Istotną kwestią pozostaje również gospodarka wodna. W przypadku Chin jest to ogromny problem ze względu na bardzo ograniczone zasoby wodne. Problemem jest także bardzo wysoka ilość stosowanych nawozów. Na początku XXI w. zużycie nawozów sięgało 280 kg na 1 ha UR [OECD 2005].

Obecnie ważnym celem polityki rolnej jest podniesienie poziomu dochodów ludności zajmującej się rolnictwem, gdyż występuje nadal bardzo duża luka między poziomem dochodów w miastach i na wsi [Gao i in. 2014]. Nie wynika to tylko i wyłącznie z dążenia do zniwelowania niesprawności rynku, ale także ma na celu podniesienie możliwości konsumpcyjnych ludności wiejskiej. Wiąże się to z celem polityki państwa podniesienia poziomu konsumpcji i jej udziału w PKB [Chi 2010].

Podsumowując, rolnictwo Chin, a co za tym idzie również tamtejsza polityka rolna stoją przed znacznie większymi wyzwaniami niż rolnictwo w USA czy w państwach UE-15, gdyż poza wszystkimi wyzwaniami, które dotyczą tych państw – jak zmiany klimatyczne i rosnąca światowa konkurencja na rynku żywności, Chiny muszą również rozwiązać głębokie problemy strukturalne, które wymagają zaangażowania także innych obszarów polityki państwa. Jednocześnie poziom obecny stan środowiska przyrodniczego jest już na tyle zły, iż chińskie rolnictwo już teraz boryka się ze znacznie większymi ograniczeniami przyrodniczymi w podnoszeniu produktywności sektora niż rolnictwo w nawet najbardziej uprzemysłowionych zakątkach USA i UE-15. Z uwagi na wielkość Chin rozwój chińskiego rolnictwa ma ogromne znaczenie dla światowego rynku produktów rolnych. Poziom wymiany handlowej w zakresie produktów rolnych systematycznie rośnie. Jednocześnie saldo tej wymiany od 2003 jest ujemny i wykazuje silny trend rosnący [Baldwin i in. 2013].

Ze względu na ograniczenia dotyczące objętości artykułu w pracy skupiono się na prezentacji kluczowych faktów dotyczących polityki rolnej Chin w ostatnich 36 latach. Dalsze badania powinny się skupić na okresie po włączeniu Chin do WTO i szczegółowej ocenie kierunków wsparcia oraz jego efektywności i skuteczności.

Wydaje się, iż chińskie doświadczenia w reformowaniu bardzo zapóźnionego w stosunku do rolnictwa USA czy państw UE-15 rolnictwa mogą stanowić interesujący punkt odniesienia dla badaczy zajmujących się problematyką rozwoju sektora w nowych państwach UE czy państwach powstałych po rozpadzie ZSRR.

Literatura

- Baldwin K., Bonarriva J. [2013]: Feeding the Dragon and the Elephant: How Agricultural Policies and Trading Regimes Influence Consumption in China and India. *Journal of International Commerce and Economics*. Published electronically May 2013. [Tryb dostępu:] www.usitc.gov/journals. [Data odczytu: wrzesień 2014].
- Carter C.A., Chen J., Chu B. [2003]: Agricultural productivity growth in China: farm level versus aggregate measurement. *China Economic Review* nr 14, ss. 53-71.
- Chen J., Yang Sh. [2014]: Rural Social Security System of China: Problems and Solutions. *Studies in Sociology of Science* nr 5, ss. 32-37.
- Chen P.-Ch., Yu M.-M., Chang Ch.-Ch., Hsu S.-H. [2008]: Total factor productivity growth in China's agricultural sector. *China Economic Review* nr 19, ss. 580-593.
- Chi F. [2010]: Second Round of Reform. Road toward Prosperity in China in the Next 30 Years. China Economic Publishing House, Pekin.
- Deng H., Huang J., Xu Zh., Rozelle S. [2010]: Policy support and emerging farmer professional cooperatives in rural China. *China Economic Review* nr 21, ss. 495-507.
- Gale F. [2013]: Growth and Evolution in China's Agricultural Support Policies. *Economic Research Report* nr 153, United States Department of Agriculture, Economic Research Service.
- Gao Y., Su B., Gao F. [2012]: New Rural Pension System of China: Is it Possible? An Exploratory Study of Feidong County, Anhui Province. *Journal of Cambridge Studies* nr 7, ss. 122-132.
- Gao Y., Zheng J., Bu M. [2014]: Rural-urban income gap and agricultural growth in China An empirical study on the provincial panel data, 1978-2010. *China Agricultural Economic Review* nr 6.1, ss. 92-107.
- Huang J., Wang X., Rozelle S. [2013]: The subsidization of farming households in China's agriculture. *Food Policy* nr 41, ss. 124-132.
- IndexMundi [2014]: China GDP - composition by sector. [Tryb dostępu:] www.indexmundi.com. [Data odczytu: wrzesień 2014].
- Jiang L., Deng X., Seto K. [2013]: The impact of urban expansion on agricultural land use intensity in China. *Land Use Policy* nr 35, ss. 33-39.
- Kwan F., Wu Y., Zhuo S. [2013]: Re-examination of the surplus agricultural labour in China. *China Agricultural Economic Review* nr 5.2, pp.197-212.
- Lu J., Hu A., Yan Y. [2012]: Nonlinear investigations of China's agricultural transformation based on the structural break regime switching model. *China Agricultural Economic Review* nr 4.1, ss. 52-68.
- National Bureau of Statistics of China [2014]: China Statistical Yearbook [Tryb dostępu:] <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2014/indexeh.htm> [Data odczytu: luty 2015].
- Ni H. [2013]: Agricultural Support and Sustainable Development in China. International Centre for Trade and Sustainable Development. Issue Paper 47.
- OECD [2005]: Review of Agricultural Policies – China. OECD Publishing, Paris.
- OECD [2014]: Producer and Consumer Support Estimates database. [Tryb dostępu:] www.oecd.org. [Data odczytu: wrzesień 2014].
- Xiang Ch., Jia X., Huang J. [2014]: Microfinance through non-governmental organizations and its effects on formal and informal credit. Evidence from rural China. *China Agricultural Economic Review* nr 6.2, ss. 182-197.
- Xu Sh., Zhang Y., Diao X., Chen K.Z. [2011]: Impacts of agricultural public spending on Chinese food economy: A general equilibrium approach. *China Agricultural Economic Review* nr 3/4, ss. 518 – 534.
- Wang D. [2005]: China's Urban and Rural Old Age Security System: Challenges and Options. Chinese Academy of Social Sciences, Working Paper Series no. 53.
- World Bank [2014]: World Bank Data. [Tryb dostępu:] data.worldbank.org. [Data odczytu: wrzesień 2014].